

De ce argumentele lui Putnam împotriva realismului metafizic nu sunt atât de solide

Tudor Mărginean, anul II, grupa 355

Introducere

În această scurtă introducere voi vorbi puțin despre care a fost scopul lui Putnam când și-a prezentat argumentul model-teoretic împotriva realismului metafizic (care de obicei este numit pur și simplu realism, dar pe care îl numesc aici realism metafizic, asemenea lui Putnam, cu scopul de a-l distinge de realismul intern, susținut de el ca o alternativă mai coerentă). Argumentul său pare în mod izbitor fals pentru un realist (de exemplu, Lewis), probabil deoarece concluzia sa este prea contraintuitivă. Argumentul model-teoretic al lui Putnam a generat multe discuții și dificultăți de înțelegere, și multe eforturi de respingere a lui, între adepții realismului metafizic.

Putnam a încercat să arate de ce o poziție pe care el o numește un realism tare sau metafizic este incoerentă, iar o parte din pretențiile sale nu pot fi inteligibile. Cele mai importante trăsături ale acestui realism tare au fost enunțate de Putnam în *Realismul cu față umană* și în alte lucrări, dar eu le voi prezenta în cuvintele mele:

a) Lumea are o cardinalitate fixă (nu contează dacă este o cardinalitate finită sau infinită, și nu contează dacă este o cardinalitate infinit numărabilă sau nenumărabilă, ci ceea ce este important este că lumea are o cardinalitate fixă și este compusă din obiecte auto-identificabile)

b) Există doar o singură teorie completă care descrie lumea în mod corect

c) Adevărul unei teorii implică o relație de corespondență determinată între termenii teoriei și obiectele din lume.

d) Adevărul este non-epistemic și independent de teorie.

Împotriva acestor angajamente, despre care Putnam crede că sunt incoerente și duc la colapsul realismului, el enunță următoarele:

α) Nu există nimic de felul unei cardinalități fixe a lmi, nici obiecte auto-identificabile

β) Există mai multe teorii complete care descriu lumea în mod corect.

γ) Nu există o relație unică de corespondență între termeni și obiecte în așa fel încât referința să fie determinată în mod unic.

δ) Adevărul este epistemic și dependent de o teorie.

Eu cred mai curând că argumentul lui Putnam este nesustenabil, în special din două motive. Nu ia în considerație unele soluții pentru problemele care privesc referința unic-determinată și este destul de neclar pentru mine ce am putea înțelege prin „teorie ideală” în acest context model-teoretic.

Argumentul model-teoretic

Un realist (metafizic) susține, spune Putnam, că chiar și o teorie epistemic ideală (construită în condiții epistemice ideale) ar putea *eșua* în a fi adevărată. De exemplu, o teorie consistentă care satisface toate constrângerile operaționale (i.e. ne permite să facem predicții corecte, descrie lumea în acord cu percepțiile noastre) poate fi falsă pentru un realist dacă, de exemplu, noi suntem doar creiere în containere, iar toată lumea din jurul nostru este doar o simulare creată de un computer. Această chestiune este abordată de Putnam într-o altă lucrare, dar eu nu voi discuta aici această problemă. Dar o asemenea teorie ideală ar putea încă să fie falsă dacă nu se potrivește cardinalității lumii (i.e. lumea are mai puține sau mai multe obiecte decât spune teoria că are). Or acea teorie ideală ar mai putea eșua în a fi adevărată dacă nu atribuie corect termenii săi obiectelor din lume.

Dimpotrivă, spune el, o teorie ideală nu poate eșua în a fi adevărată. Pentru a arăta aceasta el oferă o abordare model-teoretică acestei probleme, iar argumentul său se presupune că funcționează pentru orice limbaj de ordinul întâi sau pentru orice limbaj natural. El încearcă pur și simplu să arate că o teorie ideală are un număr infinit de modele, iar aceste modele sunt *modele intenționate*. Cele neintenționate sunt indicate cu ajutorul constrângerilor operaționale. Orice model implică un domeniu de obiecte și o interpretare care atribuie termenilor din limbaj obiecte din domeniu. Dacă există un număr infinit de modele (care au domenii diferite, fiecare domeniu cu mai multe interpretări), noi nu putem alege pe *cel* intenționat, deoarece nu există un singur model intenționat. Deci o teorie care satisface toate constrângerile operaționale nu poate fi falsă, deoarece nu putem indica niciun model neintenționat, în afara modelelor care nu satisfac constrângerile operaționale (și asumăm că o teorie este falsă dacă nu are modele neintenționate).

Cardinalitatea lumii

Argumentul model-teoretic se folosește de teorema Lowenheim-Skolem, care, în forma sa descendentă, spune că dacă o teorie are un model infinit, atunci are și un model infinit numărabil, iar în forma sa ascendentă spune că o teorie care are un model infinit numărabil are un model de orice cardinalitate infinită, incluzând de asemenea modelele infinit-nenumărabile. Aici putem să indicăm un alt tip de constrângeri, cu privire la cardinalitatea modelelor. O teorie nu poate avea modele cu prea puține elemente, sau, în alte cuvinte, nu poate fi adevărată într-un asemenea model. Dar această constrângere nu este o constrângere legată de referința termenilor, deci nu o voi mai discuta în această lucrare.

Așa cum spune Putnam (Putnam, 1976, p. 126), dacă o teorie are un model, atunci are un model de orice cardinalitate infinită. Deci, „alegeți un model M care are aceeași cardinalitate ca lumea, și

folosiți cartografierea (mapping) pentru a defini relațiile din M direct în lume.¹” Pare, din această exprimare, că lumea ar avea o cardinalitate, ceea ce ar fi în contradicție cu teza lui Putnam legat de faptul că nu există o cardinalitate fixă a lumii. Deci va trebui să interpretăm aceasta ca spunând că lumea are orice cardinalitate, și fiecare cardinalitate corespunde unui model. Deci există o infinitate de modele care au cardinalitatea lumii, și fiecare termen al limbajului este atribuit unui obiect din lume. Desigur, un model care are „cardinalitatea lumii”, care are în domeniu obiecte din lume, indiferent ce cardinalitate alegem să aibă lumea, are modele izomorfe care satisfac aceleași teorii ca modelul avut în vedere. Par că orice model infinit, indiferent ce domeniu ar avea, poate să satisfacă orice teorie consistentă. Putnam oferă totuși criterii pentru a alege modelele intenționate, anume deja-menționatele constrângeri operaționale.

Teorema Lowenheim-Skolem, astfel aplicată, pune în dificultate propoziția a), deoarece dacă restul argumentului funcționează nu vom mai putea discuta despre o cardinalitate fixă și obiecte auto-identificabile. Dar acest argument nu este, cred, atât de puternic pe cât pare să fie la prima vedere. Teorema Lowenheim-Skolem spune doar că o teorie consistentă are modele de orice cardinalitate infinită, dar în timp ce funcționează atunci când este aplicată obiectelor abstracte precum mulțimile de numere, pe noi ne preocupă aici lumea, mai precis *lumea empirică*. Faptul că obiectele pot fi divizate, chiar divizate la infinit, este un fapt banal. Asta nu implică faptul că lumea poate avea orice cardinalitate infinită, ci implică doar faptul că există modele corespunzătoare oricărei cardinalități obținute prin divizarea obiectelor din lume. Lumea poate fi în continuare formată din obiecte auto-identificabile și să aibă o cardinalitate fixă, iar modelele cu cardinalități diferite pot fi pur și simplu modele neintenționate, deoarece cartografierea, în acest caz, nu va atribui termenii unor obiecte reale. Evident, un astfel de răspuns pare ininteligibil pentru Putnam, datorită scepticismului său legat de posibilitatea de a determina în mod unic referința.

Probleme în legătură cu referința

Problema principală în legătură cu realismul metafizic este strâns legată de problema referinței. Noi am putea înțelege în primul rând că există o distincție între problema fixării referinței și cea a determinării referentului unui termen. Prima se preocupă de întrebarea „Cum ne referim la obiecte” într-un fel care are legătură cu chestiunea înțelegerii unui termen: prima problemă este despre cum folosim termenii (Putnam, 1976, p. 127) sau despre cum funcționează ei. A doua chestiune ne preocupă pe noi aici, și este legată de felul în care determinăm referința în sensul fixării unei relații unice de referință între termen și obiect. Or, sugerează Putnam, nu există niciun mod de a determina referința

care să o determine în mod unic. Orice teorie a referinței este formulată într-un limbaj, și aici apare o nouă problemă: care sunt referenții cuvintelor care apar în această teorie a referinței? Chiar dacă noi spunem că putem formula într-un metalimbaj regulile de utilizare a termenilor care apar în limbajul obiect, se ridică în continuare problema determinării referinței termenilor care apar în metalimbaj. Putnam se angajează în respingerea mai multor teorii ale referinței. Propria lui imagine asupra referinței poate fi numită, după Lewis, descriptivism global. Dacă avem un limbaj de bază și vrem să adăugăm noi termeni în acel limbaj, atribuim noilor termeni propoziții descriptive din limbajul de bază. În mod asemănător, putem introduce simultan mai mulți termeni sau chiar întreg limbajul, fără niciun limbaj de bază. O teorie a referinței, astfel, poate fi introdusă în teoria totală, dar acest fapt are consecințe neplăcute pentru realistul metafizic, deoarece el nu poate stabili în afara limbajului nicio regulă pentru folosirea termenilor din limbaj iar situația devine chiar și mai proastă, din moment ce aceasta înseamnă că orice model poate să satisfacă teoria totală, și chiar noua teorie despre referință. Lucrul de care realiștii au nevoie sunt noi constrângeri care i-ar putea ajuta să aleagă doar un singur model ca fiind intenționat și să respingă orice alt model ca fiind neintenționat. Dar, așa cum tocmai am văzut, orice astfel de nouă constrângere este tratată conform strategiei „mai multă teorie”. De exemplu, urmărind exemplele lui Putnam, dacă suntem nominaliști (ca Ockham) acceptăm că termenii sunt particulari, deci ei sunt doar semne. Dar atunci chiar cuvântul “referă” este un semn, deci nimic nu ne ajută să îi determinăm unic referința. Sau putem spune că termenii nu sunt semne, ci moduri de utilizare ale lor. Dar, așa cum am văzut, aceasta nu este o soluție a determinării unice a referinței. Există o altă posibilitate, pe care o voi discuta mai târziu, care este despre *prinderea* (grasping) supranaturală a referenților, dar un asemenea răspuns pare prea slab ca să fie luat în serios.

„Teoria causală a referinței” este numită teoria lui Putnam despre fixarea referenților în cazul genurilor naturale, și teoria lui Kripke privitor la problema felului în care referă numele proprii. Putnam (Putnam, 1982) menține această teorie, dar doar ca o teorie a funcționării termenilor, spunând că referința este păstrată printr-un lanț causal, care începe printr-o ostensiune. Dar această teorie nu spune nimic despre relația unică a referinței care ne interesează pe noi aici. Dacă încercăm să facem din ea o constrângere asupra referinței, ne confruntăm cu aceleași dificultăți ca înainte: cum se presupune că introducem noua teorie a referinței în teoria totală sau în metalimbajul ei?

Un răspuns este posibil, totuși. Lewis (Lewis, 1984), înecând să respingă argumentul model-teoretic al lui Putnam, face o distincție între satisfacerea unei constrângeri și satisfacerea teoriei despre acea constrângere (orice ar însemna asta). Când dăm o nouă constrângere, strategia anti-realistului (sau a realistului intern) este să o ia ca doar „mai multă teorie”, adică să o neutralizeze. Dar satisfacerea acelei constrângeri înseamnă ceva diferit decât a da un model care să satisfacă teoria despre ea.

Rămâne pentru realiști să arate că asemenea constrângeri sunt posibile. Acum, dacă acceptă că putem introduce noi constrângeri în afara celor operaționale, putem să ne imaginăm o lume care conține obiecte auto-identificabile. Lewis nu spune că ele sunt auto-identificabile într-un sens tare, ci suficient cât să impună asemenea constângeri. Din nou, el nu se gândește că toate obiectele sunt bine-demarcate de către lumea însăși, ci doar o *minoritate eligibilă* este auto-demarcabilă. El ia eligibilitatea ca o chestiune de gradualitate: asemenea lucruri sunt mai eligibile decât altele, în special genurile naturale. În apărarea anti-realistului, se poate obiecta că chiar și aceste lucruri eligibile nu sunt total auto-demarcabile: ele au părți, părțile lor au părți de asemenea, etc. și nu sunt criteriile clare pentru a face demarcarea. Chiar mai mult, o asemenea constrângere, printru care pledează Lewis, nu poate respinge prea multe modele ca neintenționate. Din moment ce doar un grup mic de lucruri sunt oarecum eligibile, există încă multe, dacă nu cumva o infinitate de modele care satisfac această constrângere. Chiar dacă nu accept teza lui Lewis despre lucrurile eligibile în lume care ne impun constrângeri asupra referinței, nu văd nicio problemă în a accepta că ar putea exista constrângeri în afara celor operaționale, și că o teorie trebuie să le satisfacă pe ele, și nu doar „mai multă teorie” despre ele.

Ce este o teorie ideală?

Acum realiștii se pot bucura de noua lor cale de scăpare. Dar eu vreau să arăt că argumentul lui Putnam este oarecum inconsistent cu propriile sale cerințe. Vorbesc despre ceea ce poate fi înțeles ca „o teorie ideală”, mai specific o “teorie epistemic ideală”. Cred că argumentul său model-teoretic se presupune că arată că o teorie ideală nu poate fi falsă, că orice model cu o cardinalitate suficient de mare o poate satisface. Dar cred de asemenea că ceea ce reușește într-adevăr să arate este că *orice* teorie, ideală sau nu, poate fi satisfăcută de toate modelele suficient de mari. Pentru a arăta aceasta trebuie să prezint pe scurt noțiunile de satisfacere și adevăr, în relație cu satisfacerea. O teorie T este realizabilă (satisfiable) dacă are cel puțin un model. Dacă avem o teorie ideală cu aceeași cardinalitate ca lumea (într-o imagine posibilă a lumii), și cartografiem termenii și obiectele unu-la-unu, atunci relația dintre teorie și model este una de satisfacere. Nu este nevoie să alegem o singură interpretare pentru ca teoria să fie adevărată, deoarece, dacă teoria este ideală, nu există niciun mod inteligibil de a alege o singură interpretare intenționată. Dacă există relația SAT, toate interpretările sunt intenționate, deoarece adevărul este definit, în acest caz, ca adevăr(SAT). Dar ce înseamnă “epistemic ideal”? Înseamnă că teoria satisface toate constrângerile operaționale: face predicții adevărate și, de exemplu, dacă teoria conține propoziția “Toți trandafirii sunt roșii”, atunci trebuie să pară pentru mine că toți trandafirii sunt roșii. Dar de ce nu ar putea constrângerile operaționale să fie atacate de strategia “mai multă teorie”? Pot fi. Nu există niciun motiv pentru un realist să nu întrebe cum introducem teoria despre constrângerile operaționale în teoria totală, sau cum putem stabili referința termenilor din

propoziția din metalimbaj “<Toți trandafirii sunt roșii> ddacă toți trandafirii sunt roșii”. Astfel nu mai avem nicio teorie ideală. Dar dacă răspundem că acele constrângeri operaționale pot fi satisfăcute doar “de-afară”, atunci nu avem niciun motiv să nu acceptăm alte tipuri de constrângeri. Din acest motiv, cred, argumentul model-teoretic permite oricărei teorii să fie adevărate, dacă eliminăm constrângerile operaționale prin strategia “mai multă teorie”, și în acest caz nu ne spune aproape nimic util sau interesant pentru problemele noastre legate de adevăr, construirea de teorii sau despre lume. Dacă constrângerile operaționale rămân, atunci putem adăuga mai multe constrângeri, astfel nu va mai exista un număr infinit de modele care să satisfacă teoria (poate nici măcar două modele, dacă realiștii știu cum să-și facă treaba). Dacă Putnam chiar crede că teoriile non-deale pot fi adevărate, probabil este pentru că a conceput adevărul ca în cazul teoriei ideale, adică dependent de teorie.

Este adevărul non-epistemic?

Argumentul lui Putnam face adevărul să fie epistemic și dependent de teorie. Epistemic, deoarece singurele constrângeri acceptate sunt cele (teoretice și) operaționale, în alte cuvinte teoria noastră este adeărată doar pentru că propozițiile sale descriu lumea în acord cu ce putem percepe cu ajutorul aparatului cognitiv. Este dependent de teorie, deoarece toate celelalte constrângerile asupra referinței sunt incluse în teoria totală și asigurăm termenilor lor referenți pur și simplu prin stipulare, și deoarece adevărul este definit ca adevăr(SAT).

Dacă acceptăm concluziile stabilite în secțiunile precedente, ideea unui adevăr non-epistemic nu mai pare deloc ininteligibilă. Din contră, există în principiu o modalitate de fixare a constrângerilor asupra referinței așa încât o teorie poate eșua în a fi adeărată *simpliciter*. Concepția lui Putnam despre adevăr nici măcar nu pare atât de radicală în argumentul model-teoretic, așa cum arată Lewis. Adevărul este epistemic doar în momentul (sau la pasul în care) stabilim că există mai multe interpretări intenționate, dar când el stabilește că un anumit enunț este adeărat într-un model, el pare să asume o noțiune comună a adevărului. Realismul intern al lui Putnam nu poate arăta că adevărul este epistemic (deci realismul metafizic nu este pus aici în pericol), ci doar a reușit eventual să arate că epistemologia și semantica realistă au probleme.

Lewis a enunțat aceste din urmă concluzii, dar eu vreau să argumentez puțin mai departe. Vreau să concep situația în care eforturile noastre de a găsi acea relație unic-determinată eșuează, și să presupunem că lumea nu este ceea ce pare să fie, ci doar o simulare pe un computer. Nu putem să spunem asta (i.e. să enunțăm această stare de fapt) în lumea noastră presupus simulată, deoarece noi nu ne putem referi la obiecte „reale” din afara simulării. Implică aceasta că adevărul despre lume este unul epistemic? Putem să ne imaginăm cel puțin o ființă ale cărei puteri extraordinare fac ca pentru acea ființă constrângerile operaționale să fie altele decât pentru noi (mai permissive), așa încât această ființă,

despre care să spunem că este Neo din Matrix, are capacitatea să vadă lucruri din afara simulării, având în vedere că el este *alesul*. Teoria sa ideală despre lume este prin urmare mai ideală decât a noastră. Avem atunci adevăruri diferite? Cred că răspunsul e nu. Teoria noastră epistemic ideală este pur și simplu falsă. Chiar dacă nu există nicio ființă supranaturală care să poată folosi limbajul nostru, concluzia, cred, rămâne, deoarece adevărul este ceva ce ține de lume.

Concluzie. De ce o abordare semantică?

Nu resping toate tezele lui Putnam și nici nu accept toate tezele realismului metafizic. Cred că pot să mențin propozițiile α), (deoarece mai curând resping faptul că ar exista obiecte auto-identificabile, datorită motivelor enunțate anterior) și d , și să resping propozițiile a) și δ). În privința celorlalte teze ale realismului metafizic, cred că ele pot fi adevărate, dacă s-ar găsi o constrângere suficient de puternică asupra referinței.

Cred că abordarea semantică a lui Putnam nu poate să spună ceva decisiv sau relevant legat de chestiunile discutate. Aceasta deoarece există stări de fapt despre cel puțin unele propoziții în legătură cu faptul de a fi adevărate sau false, deoarece pot concepe că există constrângeri suficient de puternice pentru a respinge multe modele ca neintenționate, iar aceasta implică faptul că putem menține că există o singură teorie completă și corectă despre lume. Desigur, realismul metafizic poate fi atacat, cred, dar nu pe baze semantice. Poate fi atacat, de exemplu, uitându-ne la noile descoperiri din știință (asta este exact ceea ce face și Putnam în *Realismul cu față umană*).

Bibliografie:

PUTNAM, Hilary,

-*Realism and reason*, in *Meaning and the moral sciences*, Oxford University Press, 1976.

-*Models and reality*, in *The journal of symbolic logic*, Vol.45, No.3 (Sep. 1980), pp. 464-482.

LEWIS, David

-*Putnam's paradox*, in *Australasian journal of philosophy*, Vol. 62, NO.3, (September 1984)